

Imatges de paper: els diaris d'ERC i el projecte de televisió catalana a la república

Francesc Canosa i Farran

Doctor en Comunicació i professor de la Facultat de Comunicació Blanquerna (Universitat Ramon Llull)

Resum. Durant els anys trenta s'intenta desplegar un sistema audiovisual (ràdio, cinema i televisió) propi a Catalunya. La televisió és una de les peces claus per entrar i veure un nou món que està emergint a tot el planeta. La televisió ha de ser el mitjà de la nova era: moderna, global, la nova realitat, però també la nova identitat per qualsevol país. En aquest sentit, conjuntament amb les experimentacions que feia Ràdio Associació de Catalunya, els diaris van esdevenir una veritable televisió de paper donant a conèixer les possibilitats socials i polítiques del nou mitjà. Els diaris catalanistes esdevenien un front comú televisiu, ja que televisió i Catalunya, anaven plenament lligats. En aquest article s'ofereix la visió que els principals diaris d'ERC van oferir de la televisió i del projecte televisiu català.

Paraules clau: televisió · premsa · Catalunya

La televisió de paper

Madrid. Les Corts. 31 de maig de 1934. Josep Tomàs i Piera, diputat per ERC, pren la paraula:

“Voy a intervenir, en nombre de la minoria de Esquerra...Nos presenta la Comisión de Comunicaciones un proyecto de ley de Radiodifusión que, a nuestro entender, ya en su primer artículo viene completamente desorientado, y que consideramos ineficaz. Dice que se regula en España la radiodifusión. Pero hoy la radiodifusión tiene una extensión en amplitud, que es la televisión, y el proyecto de radiodifusión, para nada, absolutamente, alude a este problema moderno de la televisión. No tiene este proyecto de ley, convertido en dictamen, una definición, que creemos nosotros que en estos momentos sería muy oportuna, que también atenderá a los dos extremos: el de la radiodifusión por sonido y el de la telecomunicación por imágenes....”¹

Efectivament, Tomàs i Piera parla, i defensa, la televisió, la televisió catalana.² Les ratlles són un extracte de la seva intervenció durant el debat de “La Ley de Radiodifusión Nacional”. La mesura havia de reorganitzar la radiodifusió estatal, però també afectaria quelcom més pendent des de feia temps. L'aprovació de l'Estatut de Catalunya el 1932 va deixar les competències sobre radiodifusió pendents dels dictàmens de la Comissió Mixta de Traspasos entre el Govern central i la Generalitat.³ La confusió sobre qui tenia, realment, el dret d'executar —i fins on podia arribar— els serveis de radiodifusió era gran.⁴

² Per saber més sobre els intents que hi va haver a Catalunya per desenvolupar una televisió, vegeu, CANOSA, F. *El somni d'una societat i d'un periodisme. La televisió de paper (1931-1936)*. Barcelona: Facultat de Comunicació Blanquerna, 2005; CANOSA, F. *República TV. La Catalunya de la primera televisió*. Barcelona: Dux Editorial, 2009.

³ “La Ley de Radiodifusión Nacional” va ser aprovada el 26 de juny de 1934. I el traspàs de la radiodifusió a la Generalitat el setembre del mateix any. I és significatiu que la inclusió als futurs mitjans audiovisuals que demanava el diputat Josep Tomàs a la Llei de Radiodifusió, al final s'afegeix al “Reglamento del Servicio Nacional de Radiodifusión” de 1935.

⁴ Només cal llegir el redactat del text, concretament, en l'article 5è, apartat 11, una de les atribucions de la Generalitat és: “Serveis

¹ “Reorganización del servicio de radiodifusión”. *Diario de Sesiones de las Cortes* (31 de mayo de 1934), núm. 91, pàg. 3320-3321.

L'Estatut de Núria de 1931 tenia incloses les competències sobre radiodifusió. Estava clar. La societat catalana se n'adona que l'era de la visibilitat ha començat, que el planeta és audiovisual (fotografia, cinema, ràdio i la futura televisió) i que els mitjans són les brúixoles per orientar-se per aquesta nova geografia. A més el moment és per veure-hi clar.⁵

L'arribada l'abril de 1931 de la República és una metàfora i una realitat dels desig de veure coses noves: pel que fa a la recuperació dels drets nacionals i socials del país, però també per entrar de ple a un món modern i global. Tot plegat un somni col·lectiu que tindrà en els mitjans de comunicació una fórmula per generar realitat. Així, socialment es clissa la necessitat que Catalunya tingui un ecosistema comunicatiu propi incloent una indústria audiovisual, ja que, en el futur més immediat, la batalla de la realitat és guanyarà en el terreny de la imatge.⁶ L'audiovisual suposarà existir, o no existir, ser real o no ser-ne i d'aquest factor podia dependre la visibilitat i el demà del país. L'audiovisual és una nova identitat.

Aquí comença una veritable lluita mediàtica i social per tal de incloure a l'Estatut les competències sobre radiodifusió amb les vistes posades en la ràdio i la televisió, però també amb la voluntat de desenvolupar una cinematografia pròpia. Aquest audiovisual somiat, i volgut a cops de realitat, va unir diaris, revistes, periodistes, empresaris, inventors, polítics... de diferents sensibilitats polítiques però entrelaçats pel catalanisme.⁷ Tots aquests ideòlegs de l'audiovisual van utilitzar la premsa com a altaveu per fer sonar les seves reivindicacions i explicar el que Catalunya s'hi jugava amb aquells nous mitjans. Així, amb els seus articles i informacions a la premsa, van esdevenir una sola

d'aviació civil i radiodifusió, salvat el dret de l'Estat a coordinar els mitjans de comunicació de tot el país. L'Estat podrà instal·lar serveis propis de radiodifusió, i exercirà la inspecció d'aquells que funcionin per concessió de la Generalitat". Un mig-mig, un sí, però no. És una redacció molt borrosa i que admet moltes interpretacions i que depenia del sentit que li donés la Comissió Mixta de Traspassos de Competències. *Vegeu*, "Estatut de Catalunya". *Butlletí de la Generalitat de Catalunya* (15 d'octubre de 1932), núm. 19, pàg. 490.

⁵ En aquest sentit, tot i que en aquest article no es desplega, Catalunya s'emmiralla, televisivament, en les nacions més avançades: Alemanya, Regne Unit, Estats Units i França, que entre 1939 i 1939 ja oferien serveis regulars de televisió. *Vegeu*, CANOSA, F. (2005; 2009).

⁶ CANOSA, F. "La batalla per la realitat. La lluita a la premsa per uns mitjans audiovisuals catalans durant la República". A: FIGUERES, JM. (ed.). *Poder polític i resistència periodística. Actes de les Segones Jornades d'Història de la Premsa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Direcció General de Difusió Corporativa, 2009, pàg. 276-294.

⁷ Ens referim, bàsicament, a ERC, la Lliga, Acció Catalana i Unió Democràtica de Catalunya. I tenint en compte que els partits catalanistes són els que són plenament hegemònics durant la República i així es representa al Parlament de Catalunya i al Govern de la Generalitat.

veu i van fer perceptible des de el paper un conflicte que també era polític. Un front comú: l'audiovisual de paper.

En aquest sentit ERC hi va jugar el seu paper com partit que Governava Catalunya durant els anys trenta i amb un valuós entramat mediàtic. Pensem en l'inici: Josep Tomàs i Piera. Diputat a les Corts espanyoles, però des de feia anys aquest advocat barceloní ja era un lluitador infatigable durant la Dictadura de Primo de Rivera. Va ser actiu militant d'Acció Catalana fins el 1932, quan ingressa a ERC. És un dels homes, dins del partit, que entén què suposa la radiodifusió per un país.

Tomàs i Piera s'integra al Comitè de Ràdio creat pel Conseller de Cultura Ventura Gassol amb l'objectiu d'estudiar les possibilitats i l'estructura de la radiodifusió a Catalunya. Com a diputat és molt actiu, ja que és secretari del grup parlamentari d'ERC. Membre de les Comissions parlamentàries de Justícia, d'Estatuts i Comunicacions. Des de aquesta darrera Comissió presenta diverses esmenes a la Llei de Radiodifusió per a evitar la invasió de competències de la Generalitat per part del Govern espanyol. Però Tomàs i Piera també funda i presideix l'Editorial Llibertat, que passa a ser propietària dels periòdics d'ERC: *La Humanitat* (1931-1939), *Última Hora* (1935-1938) i també la històrica publicació humorística *La Campana de Gràcia* (1870-1934). Però, igualment, des de els dos altres grans diaris d'ERC, *L'Opinió* (1931-1934)⁸ i *La Rambla*, setmanari (1930-1936) i diària (1936-1939),⁹ es va fer veure la televisió que li calia al país. Com és la televisió que es va poder veure als diaris d'ERC?

La televisió és Catalunya

Durant la República tres van ser els motors reals per desenvolupar una televisió a Catalunya: el sistema de telefotografia de l'inventor de Sabadell Pau Abad; les exposicions de radiodifusió com aparador de les novetats televisives i les investigacions i experiments televisives que feia Ràdio Associació de Catalunya (RAC). Els tres factors estaven plenament entrelaçats entre ells, ja sigui socialment com políticament.

Pau Abad va dissenyar i construir un dels primers aparells per transmetre imatges per radio (telefotografia), patentat el

⁸ Diari del sector *L'Opinió*, nucli que va ser un dels fundadors d'ERC. Durant la Dictadura de Primo de Rivera la publicació va ser un setmanari, de 1928 a 1931.

⁹ Propietat de l'empresari, mecenes cultural, diputat d'ERC i President del Barça Josep sunyol i Garriga. L'èxit social i periodístic del setmanari (que unia els conceptes d'esport i ciutadania) va fer que es convertís en diari.

1930.¹⁰ El fet és que en aquells anys diferents sistemes de transmissió d'imatges es veien com una avançada de la televisió. De seguida, Abad va entrar en contacte amb el nucli de fundadors de RAC (Vivenç Guinyau, Enric Calvet, Eduard Rifà, Homer Teixidó...) i el 1931 ja és director tècnic de RAC. Aquell va ser l'any que l'inventor presenta el seu aparell a un dels aparadors de modernitat de la nova Barcelona: "L'Exposició Nacional de Radiotelefonía", on va ser un dels estands que més va cridar l'atenció dels visitants. Així ho clissaven es diaris d'ERC.

Vist l'èxit, "Ràdio Associació ha pres suara l'acord d'establir cada dissabte, començant des de demà, dia 21, [maig de 1932], un servei fixe setmanal de radiacions de fototelegrafia per la seva emissora EAJ-15, que es donarà de les 23 a 23'15 hores", i això es feia "amb aparells catalans i amb tècnics catalans".¹¹ Es transmetien un parell de fotografies (rostres, paisatges, portades de diari...), durant 15 minuts, que van tenir força èxit. I es feia amb els aparells d'Abad. Però no va ser fins la segona Exposició de Ràdio a Barcelona celebrada entre els mesos d'octubre i novembre 1932, quan l'invent del de Sabadell va assolir més relleu social i mediàtic i ja es va veure com l'inici del futur televisiu català:

"Davant tot el curs de l'Exposició s'ha pogut notar una afluença de públic molt superior al Stand de l'Associació Nacional de Radiodifusió que en tots els altres departaments. ¿Que és el que en aquest stand interessava tant als visitants i el que els retenia llarg espai de temps contemplant encisats el seu funcionament? No era altra cosa que uns aparells de pura concepció i fabricació catalana destinats a emetre i rebre fotografies per ràdio. En absència de la televisió, encara un xic imperfecte, el detall més modern, més interessant i més nou per a la gent radioaficionada no podia ser altra cosa que aquesta formidable instal·lació que han arribat a perfeccionar de tal manera els germans de Abad de Sabadell".¹²

Que la telefotografia era una porta d'entrada a la televisió ja ho fa veure el mateix Abad. Per l'inventor només calia resoldre les pèrdues de fraccions, degut a la sincronització a grans distàncies de l'aparell emissor i receptor: "Si això s'aconseguís, la qual cosa presenta una meravella de precisió, podríem veure com a la transmissió de fotografies i

també la televisió donarien el seu pas decisiu cap a la perfecció".

Els homes de RAC també ho veuen així. I no paren de demanar ajuda per l'invent d'Abad i per la indústria audiovisual catalana, ja que "si tingués una mica de protecció dels nostres dirigents polítics, faria parlar a tot el món". Els polítics l'aparell d'Abad se'l van mirar, i sembla que els va interessar. El president Francesc Macià (es va retransmetre una fotografia seva), l'alcalde barceloní Jaume Aiguader, o els consellers Ventura Gassol i Marcel·lí Domingo van passar per l'expositor de RAC per veure l'enginy i la transmissió d'imatges. Davant de la importància de l'invent i de la qualitat de les transmissions, Macià, i d'altres personalitats, li van prometre ajudes al inventor. Però Macià va morir el desembre de 1933.

I és que les Exposicions de radiodifusió eren una de les gran rampes de llançament televisiu, ja que es convertien en un veritable reclam, tant pels afeccionats a l'audiovisual, com per la voluntat de donar a conèixer el país i la seva indústria al món. La capital catalana es situava a l'alçada de ressò mediàtic i públic (més de 200 mil persones hi passaven) que d'altres ciutats com Nova York, Berlín, París o Londres. A la primera Exposició de Ràdio de 1931, la televisió es va veure poc, tan sols en els aparells de la casa nord-americana "Stewart Warner" que en alguns dels seus aparells de ràdio s'hi incorporaven terminal de televisió. Però allò ja feia somiar una mica i ja es reclamava més presència televisiva pel següent certamen.¹³

A la segona exposició de ràdio, el 1932, el nou audiovisual ja ocupa un espai total: la ràdio, cinema sonor, la fotografia, els gramòfons, la televisió... I el tàndem televisió-Catalunya semblava que estava cridat a estar unit, en nom de la popularitat que estava assolint la radiodifusió al nostre país, així ho veia, Antoni Balasch, el president del Comitè de la Segona Exposició de Ràdio:

"I ho serà dintre de poc molt més, tan aviat com Catalunya disposem del futur servei de radiodifusió, d'acord amb les facultats que li atorga l'Estatut i pel que tant treballa i es sacrifica aquesta emissora catalana Ràdio Associació, des de la qual m'honora parlar. I ho serà més encara, molt aviat, perquè la radiotelefonía no ha complert la seva missió, amb la recepció de les ondes sonores. Tots sabeu que els tècnics de tot el món estan fent ja les primeres proves definitives d'una nova

¹⁰ ABAD, P. "Aparato emisor para la transmisión de imágenes y fotografías". Barcelona: [s.n.], 1930.

¹¹ "Emissions radiotelegràfiques de Ràdio Associació". *L'Opinió* [Barcelona] (20 de maig de 1932, pàg. 2.

¹² "La segona Exposició de Ràdio". *L'Opinió* [Barcelona] (30 d'octubre de 1932), pàg. 13.

¹³ Cal recordar que des de 1929 a les botigues de ràdio i material elèctric es venien aparells de televisió, així com els radioaficionats podien muntar el seu propi terminal televisiu.

meravella, filla de la ràdio, la televisió, que esperem que serà ja un fet molt aviat que ha de remoure el món, ja que suprimirà les distàncies i ens portarà a les nostres llars a més de la veu, la figura i el paisatge d'altres pobles totalment desconeguts per nosaltres".¹⁴

Balashc feia referència a RAC, l'emissora que abanderava la catalanitat al país, i que ja estava investigant i treballant en les seves instal·lacions (el "Laboratori Escola") per implementar a Catalunya tots els nous mitjans de l'audiovisual del futur: "emissora d'onda extracurta, receptor de televisió, receptor i emissor fototelegràfics i emissores de telecinema i de televisió", amb el desig i voluntat de que "molt aviat es podran dedicar al nostre públic".¹⁵

Teodor Garriga, locutor històric i popular de RAC, recorda que aleshores: "La televisió era una cosa que sí que se sabia, però era com un somni...".¹⁶ L'esperança era que "algun dia arribés". Qui hi treballava, segons Garriga, era el nucli tècnic de RAC: Homer Teixidó, Enric Calvet i Pau Abad, amb el vist i plau de la direcció de RAC. Des de tots els punts de vista la televisió havia de caure com fruita madura, pels tècnics de RAC, "molt aviat la radiovisió serà un fet", i pels directius també era així. Jaume Rosquelles, president de l'ANR, declarava: "La televisió la tindrem ben aviat a casa nostra"; i Pau Llorens, president de RAC, també era del mateix parer: "Treballarem més encara, per a millorar el que tenim i per implantar diàriament les grans realitzacions dels meravellosos invents com la televisió". I n'hi havia, com Vicenç Guinyau (directiu de l'ANR) que fins i tot tenia a casa en "funcionament un moderníssim receptor de televisió".

Estem davant dels ideòlegs de la televisió catalana. Especialment al voltant del nucli de RAC, però també tots els periodistes dels diaris que portaven les pàgines de radiodifusió, ja que, com hem dit, el front comú ho és en tots els sentits. Com un dels molts exemples, però en aquest cas molt paradigmàtic, el d'Eduard Rifà. El del Manlleu va ser una de les personalitats que més van contribuir a forjar una ideologia de la radiodifusió catalana, i de la televisió. Rifà era un empresari industrial que aviat s'instal·là a Barcelona. A la seva empresa, "Radio Lot", fabricava les

aleshores populars llanternes "Lot". El 1924 intervingué directament en la fundació de l'ANR i Radio Barcelona, i després a la de RAC. El 1925 fundà i dirigí la revista *Ràdio Lot* (1925-1929), dedicada a la radiodifusió. Rifà, a part de ser un dels homes forts de RAC i l'ANR, va escriure desenes d'articles (ja des de el temps de la Dictadura) per tal de sensibilitzar l'opinió pública catalana de la necessitat de la radiodifusió, així com per impulsar la seva participació en el seu desenvolupament. Els diaris d'ERC també van porta oberta i pissarra pública pels seus articles sobre radiodifusió (ràdio, televisió..) i Catalunya: un binomi inseparable.

Avançat als temps com sempre, el setembre de 1931 ja escriurà un article a *L'Opinió* apel·lant a la Generalitat, i el futur Estatut, la importància d'un servei de radiodifusió, comptant amb la televisió, pel país:

"Si recordem una mica el passat de la radiodifusió catalana és perquè ara s'acosta per a la Generalitat el moment decisiu en el qual li caldrà o bé organitzar l'exploració directa del servei de radiodifusió –i en aquest moment li serà necessari l'assessorament dels qui tenen una experiència amb motiu de portar una pila d'anys de brega en matèria de ràdio, o bé adjudicar el servei de la radiodifusió a entitats integrades per homes de la nostra terra que podran oferir de sobres tota mena de garanties per a muntar l'organisme de la radiodifusió catalana, amb la televisió, el cinema i la transmissió de fotografies, tal com correspon que es munti en els moments actuals, amb l'objecte d'igualar-nos, almenys, amb els serveis moderns que tenen muntades les nacions més importants del món. [...]. També ha de tenir en compte la Generalitat que la radiotelefonía, posada a les seves mans, esdevindrà un preciós element de govern que, en moments donats, pot contribuir a fixar els deures i els drets dels ciutadans i a donar-los la norma de conducta que les circumstàncies aconsellin [...]. Solament fent tot això, i fent-ho bé, és com Catalunya assolirà el lloc que li pertoca dins el concert mundial de la radiotelefonía. Aquesta ciència està cridada a exercir un paper decisiu en l'engrandiment dels pobles moderns, engrandiment que hem de procurar tots a la terra dels nostres amors".¹⁷

Eduard Rifà no va ser l'únic a desplegar la campanya mediàtica a favor d'una televisió per Catalunya als diaris

¹⁴ "Un èxit i un exemple / Parla el señor Balashc, president del Comitè Organitzador". *La Humanitat* [Barcelona] (29 d'octubre de 1932), pàg. 9-10.

¹⁵ CALVET, E. "Els progressos de la nostra emissora". *Catalunya Ràdio*. (31 de desembre de 1932), núm. 35, pàg. 9-11; i també, *Àlbum d'honor de Ràdio Associació de Catalunya*. Barcelona: Ràdio Associació de Catalunya, 1935.

¹⁶ CANOSA, F. *Entrevista a Teodor Garriga*. [Casset sonora]. Premià de Dalt: 7 de maig de 2003.

¹⁷ RIFÀ, E. "El que caldrà que tingui en compte la Generalitat respecte de la Radiodifusió Catalana". *L'Opinió* (7 de desembre de 1931), pàg. 4.

d'ERC. Un altre va ser l'enginyer Agustí Riu.¹⁸ Tot i que Riu és un home que en la majoria dels seus articles mostra una clara pedagogia tècnica vers la televisió i la radiodifusió en general, la proximitat de l'Estatut fa que canviï de tinta a la ploma i cridi a la importància política que té l'audiovisual per Catalunya:

“Les dues aplicacions dels moviments electrònics que acabem d'esmentar, han produït una veritable revolució en la societat contemporània, tota vegada que han fet possible l'existència de la radiotelegrafia, la televisió, transmissió d'imatges, comunicació de les idees per l'espai amb la vertiginosa velocitat de la llum, etc. [...]. Aquesta possibilitat de poder rebre des de llars les notícies d'arreu del món, tant en els llocs més poblats com en els més isolats, a la casa del potentat com a la de l'humil treballador, fa que, si els programes són ben desenvolupats com a finalitat cultural, s'aconsegueixi un anivellament de la cultura d'un poble. Estem en vigílies que Catalunya tingui aprovat el seu Estatut, i en ell es consigna el Servei de Radiodifusió sota el control de la Generalitat; la influència que tindrà per a nosaltres és tan gran, que és precís que això sigui una realitat sense limitacions, a fi efecte que els plans culturals assoleixin els resultats que tenen de donar”.¹⁹

De fet Riu, com Rifà, també estava esperant de veure la televisió aviat a Catalunya, això escrivia el 1932 a *L'Opinió*:

“Cal tenir en compte que actualment s'estan presentant a l'horitzó de les possibilitats pràctiques una sèrie de noves aplicacions de la ràdio que faran molt més interessant la seva utilització a la llar, puix que, ultra els sons, serà possible de veure les imatges. [...] Segurament, el problema de la radiovisió sembla, actualment, que entra en una nova fase de solució pràctica, que tot fa suposar que la propera temporada d'hivern, o bé la següent, podrem veure escenes de moviment en una forma que, per la seva perfecció, pot comparar-se a la recepció dels sons que actualment se senten en els altaveus electrodinàmics de bona qualitat”.²⁰

Aquests nous avenços, però havien de venir, per Riu, de la mà de la Generalitat, i les seves esperades competències en radiodifusió:

“La ràdio a Catalunya, l'any vinent [1933], prendrà un gran descabellament; per una banda, a causa de les noves aplicacions [televisió i transmissió de pel·lícules cinematogràfiques per ràdio], les quals faran més atractiva i, per una altra, a causa de l'Emissora de la Generalitat de Catalunya, que té per a complir, una tasca grandiosa: fer arribar fins als punts més inaccessibles de l'alta muntanya la paraula autoritzada pels que han pres la delicada missió de dirigir i instruir el poble”.²¹

A mesura que s'apropava la data de discussió de l'Estatut de Catalunya a les corts espanyoles (maig de 1932), les pors dels sectors catalanistes de perdre la radiodifusió eren cada cop més latents, i començava a sonar -com fa sentir aquest article- el “Senyal d'alarma”, ja que es podia esmunyir l'oportunitat, cada cop més clara, de veure la televisió catalana. Com s'ha assenyalat a l'inici les competències sobre radiodifusió van quedar pendents de la Comissió de Traspàs entre Estat i Generalitat. S'havia d'esperar. I esperar s'esperava.

De fet, el coordinador de les pàgines de radiodifusió de *L'Opinió*, Alfons Junyent, ja veia que: “L'any que havem entrat [1934] segurament que també ens portarà grans esdeveniments, tal vegada un d'ells serà la “televisió” a l'abast de tothom, cosa que avui ja no és gaire difícil”, però també “[...] fóra de desitjar que per part dels Governos se solucionés el problema de la radiodifusió a Catalunya i Espanya”.²²

I com hem vist va arribar a arribar “La Ley de Radiodifusión Nacional” (26 de juny de 1934) i el traspàs de la radiodifusió a la Generalitat al setembre, que semblaven deixar les portes obertes a l'audiovisual català. I era així... Arribava el moment: la instal·lació d'una televisió a Catalunya, amb el vist i plau de la Generalitat, i amb la participació plena de *L'Opinió*. El diari ja comunica, públicament, el projecte:

“És ja un fet que es va constituir una societat per tal d'instal·lar a Barcelona una emissora de televisió. Sabíem la notícia fa alguns dies, però no hem volgut fer-la pública fins a esperar que la idea cristal·litzés. Ara, però, que ja han estat iniciades les primeres gestions prop

¹⁸ Riu era un enginyer barceloní que des de principis de segle estava experimentant amb la transmissió d'imatges. Va fundar el 1925 la revista “Radio Técnica” i va ser el primer ciutadà de l'estat que va obtenir el títol de ràdio enginyer a l'Escola Superior d'Electricitat de París. A més d'escriure nombrosos articles a la premsa és el principal autor del llibre sobre radiodifusió i televisió a l'estat durant els anys vint i trenta.

¹⁹ RIU, A. “Les meravelles modernes”. *L'Opinió* [Barcelona] (24 d'abril de 1932).

²⁰ RIU, A. “Influències de la ràdio”. *L'Opinió* [Barcelona] (17 de juliol de 1932), p. 2.

²¹ RIU, A. “L'evolució de la ràdio a Catalunya”. *L'Opinió* [Barcelona] (19 de juny de 1932), p. 2.

²² JUNYENT, A. “Resum de l'any”. *L'Opinió* [Barcelona] (4 de gener de 1934), p. 2.

de la Direcció General de Telecomunicació, la qual veu amb gran simpatia aquesta iniciativa, així com també la Generalitat de Catalunya, és hora, doncs, de llançar públicament la idea, esperant que serà acollida com es mereix per part dels afeccionats amants de la cultura i el progrés de la nostra terra, i esperem que contribuiran amb el seu esforç a la constitució de l'esmentada Societat de Televisió, primera a la península, fruit de l'entusiasme u desinterès d'uns quants elements radiotècnics de la nostra ciutat. Tindrem, doncs, al corrents els nostres lectors i amics del camí a seguit per la nova entitat i dels acords presos i més si es té en compte que un dels elements que formen part del Comitè organitzadors és el nostre redactor de ràdio. Per tant, L'OPINIÓ actuarà ensem de portaveu i mantindrà viu el contacte entre els afeccionats interessats i l'entitat. Per tot el referent a la nova emissora de Televisió demaneu detall a L'OPINIÓ, Secció Ràdio".²³

Però va arribar octubre. Els Fets d'Octubre van posar fre a tot el desplegament televisiu. De fet, paradoxalment, del traspàs sobre la radiodifusió, la Generalitat només va fer-ne ús en aquelles hores de revolta. Després, les competències, ja no tornarien a la Generalitat. Temps material no va haver-n'hi. L'Estatut es recupera el febrer de 1936 i la Guerra comença el juliol de 1936. L'embranchida televisiva deixaria petjada. Curta i volàtil petjada, però petjada.

Pocs mesos de començar la guerra, la Generalitat preveu la televisió com a eina de propaganda. S'especifica al decret d'octubre de 1936, quan es crea la Comissaria de Propaganda de la Generalitat. En l'article segon d'aquell text ja s'esmenta que una de les activitats de la Comissaria (a part dels diaris; mítings; llibres; cartells; espectacles; ràdio, cançons...) hi ha "La Propaganda gràfica: s'entendrà com a tal, la fotografia, el cinema i la televisió".²⁴ Però, és clar, la televisió no podria desenvolupar-se durant la guerra, i la batalla per aquella realitat es perdria.

La televisió és el present

La televisió s'havia de convertir en un element més d'una societat moderna. Si la ràdio, el cinema, els viatges, els automòbils, la moda, els còctels, els electrodomèstics... Estaven canviant Catalunya, de la televisió també

s'esperava el mateix. La televisió volia dir que els temps estaven canviant. I la gent de l'època se'n adonava que quelcom mudaria amb ella, era llei de vida, com havia passat sempre. Així de clar ho tenia un dels diaris moderns d'ERC com *Última Hora*:

"Els nostres avis, fa un grapat de lustres, es van haver d'esbalair davant d'un meravellós aparell que parlava tot sol. El gramòfon fou, durant algun temps, l'atracció màxima pertot arreu. S'exhibia al públic en instal·lacions especials; més tard va passar a les sales de descans dels teatres, als grans basars, i a tothom feia restar bocabadat. Exactament comença a passar ara amb la televisió".²⁵

I què és el que està passant? Rafael González,²⁶ el jove reporter de successos, però també encarregat de la pàgina de radiodifusió de *Última Hora*, ho explica clarament. La televisió és una filla dels temps moderns, perquè "en aquest segle meravellós tot marxa a tal vertiginosament que ja la radiotelevisió avança a passos gegantins per a desplaçar la ràdio sense imatges, com en cinema sonor matà el mut".²⁷ I "La televisió serà també un fet i aleshores podrem veure la cara que fa l'amic del poble qual li anunciem que anirem a passar uns dies a casa seva amb tota la nostra família. I quan això sigui un fet, ens mirarem els aparells de ràdio que ara ens semblen els non plus ultra del perfeccionament, amb el mateix somriure amb que ara veiem aquells primitius i pintorescos artefactes de galena".²⁸ La televisió està canviant la vida del planeta i també canviarà la cara de molta gent...

"Igual com el sonor va canviar completament la fisonomia del cinema així també la televisió ha vingut a alterar el procediment i les normes, que esdevenien tradicionals de la radiodifusió. [...] l'aspecte físic [dels artistes] dels quals no els permetria una actuació directa davant del públic... Dintre de molt poc temps quan la radiotelevisió s'emprí a totes les emissores, hauran d'allunyar-se del micròfon per sempre. [...] Altres interioritats dels estudis també canviaran. El ràdio-teatre, haurà d'ésser teatre veritable amb els seus decorats i

²³ "Una emissora de televisió a Barcelona?". *L'Opinió* [Barcelona] (8 de juliol de 1934), p. 5.

²⁴ "Decret creant la Comissaria de Propaganda de la Generalitat de Catalunya". *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (5 d'octubre de 1936), núm. 279, p. 65.

²⁵ "La televisió a l'abast de tothom". *Última Hora* [Barcelona] (5 de març de 1936)

²⁶ González (1910-1995) era un periodista que havia nascut a Burgos i que després va venir a Barcelona. A l'inici de la República va començar a treballar a *La Noche*, i després, a *Última Hora* i *La Vanguardia*. Quan va tornar de l'exili es va guanyar la vida com a redactor en cap de l'editorial Bruguera, sent el principal ideòleg dels populars còmics de l'empresa catalana.

²⁷ GONZÁLEZ, R. "Aquells temps romàntics de la ràdio". *Última Hora* [Barcelona] (19 d'octubre de 1935), p. 6.

²⁸ GONZÁLEZ, R. "La ràdio i la comoditat". *Última Hora* [Barcelona] (22 de novembre de 1935), p. 3.

vestuaris apropiats. Els músics no podran actuar en mànigues de camisa despreocupadament sinó en correcta formació, vestits impecablement i amb un somriure als llavis. [...]. Uns nous horitzons s'han obert. Ha començat a fer els primers passos l'escenografia de la radiotelevisió, i un profús exèrcit de tècnics s'està formant ¿Qui pot assenyalar barreres en el futur a una tan meravellós exponent de la ciència com és la transmissió de la imatge per mitjà de les ones?"²⁹

El present, és clar, que no té ja fronteres, però el *look* televisiu serà el que imposarà les seves lleis en aquesta nova geografia de imatges i sons:

"L'estètica tindrà una importància tan capital com una veu exquisida o una fonètica perfecta. I si no que ho diguin a Ràdio-City. La N.B.C., per a la seva instal·lació de radiotelevisió, està cercant desesperadament una "teleanunciadora", però, com que per a exercir aquest càrrec calen qualitats especialíssimes, aquesta tasca és gairebé gegantina. La candidata ha d'ésser bella, en el sentit comú de la paraula, però ha de tenir trets perfectament regulars. La seva barba, la boca, el nas, els ulls, les celles, han d'ésser de proporcions harmonioses. El seu rostre ha de posseir un oval allargat d'acord amb les proporcions rectangulars del llenç de la televisió. I com si això no fos suficient, són indispensables també a la candidata una veu radiogènica i, en fi, capacitat teatral per a poder suplir, en cas de necessitat, una actriu absent. Ara vosaltres digueu..."³⁰

Doncs una altra de les preguntes claus és... "Serà un cop mortal: la radiotelevisió per als espectacles?". De fet, aquesta resposta ja s'anticipava a Londres on estaven elaborant "Uns films de preparació especial, que seran retransmesos a totes les llars que tinguin aparell receptor de radiotelevisió. Els seus creadors confien que tots els números dels programes de les emissores seran substituïts per diversos films d'aquests"³¹ El cine al televisor de casa. Aquest és el futur més immediat que tothom veu. Josep Maria Francès,³² l'articulista estrella a *La Humanitat* té clar en quin demà li tocarà viure:

"El planeta terra, totalment habitat per una generació absolutament intel·ligent, la superfície dels continents coberta de jardins frondosos, on l'home portarà una vida racional i sintètica, viurà del treball de les màquines que ho faran tot; viatjarà a velocitats fantàstiques en avions imperfectibles; assistirà, de casa estant, a tot el que esdevingui pel món per mitjà de la televisió, conversant i discutint sobre temes filosòfics – no hi haurà res més que l'encaparrar amb ciutadans de l'altra part del món, emprant micròfons ultrasensibles..."³³

No pot ser d'una altra manera: de la televisió se n'experimenta, se'n parla, es veu a la premsa i també, i molt, al cinema. En les pel·lícules futuristes d'aquells anys el nou mitjà hi és molt present. Per exemple, si travessem *The Tunnel*³⁴. Una pel·lícula que mostra com havia de ser el dia de demà, a cavall dels anys 1940 i 1960, i que relata la construcció d'un túnel transatlàntic entre Londres i Nova York. Estem en una societat moderna, on els avions volen per l'estratosfera, travessen l'espai, aterren als terrats i terrasses... "I estem segurs que aquesta pel·lícula del futur, en què el transport aeri s'haurà fet universal, i el túnel de Nova York a Londres serà un fet gràcies a la invenció del perforador de ràdio, en que la televisió haurà substituït el telèfon pertot arreu, plaurà a la generació actual... i possiblement molts de nosaltres arribarem a veure algunes d'aquestes meravelles que ara es troben en el germen"³⁵

Però ficció i realitat s'estan emmirallant. *Última Hora* publicava el 1935 "El veritable estat de la radiotelevisió"³⁶ Una informació, amb mapa inclòs, molt il·lustrativa de la geografia televisiva Europea. Mirem-lo...

A Alemanya i Anglaterra ja hi ha emissores que funcionen amb regularitat. A França, Itàlia i Àustria hi ha serveis experimentals amb més o menys regularitat. I a Txecoslovàquia, Rússia i Catalunya... aviat començaran les emissions experimentals. Però el present i el futur televisiu del país es van desendollar de cop el juliol de 1936. Així, la imatge real i televisiva del país es va esfumar.

mal pèl, ambientada als barris baixos. *Vegeu*, FRANCÈS, J.M. *La rossa del mal pèl*. Barcelona: Lux, 1929. Durant la Guerra Civil mostra un clar compromís amb la cultura catalana i promougué els "Monitors de Cultura Popular" i el "Casal de la cultura". S'exilià a Mèxic.

²⁹ GONZÁLEZ, R. "La radiotelevisió produirà un gran canvi". *Última Hora* [Barcelona] (16 de gener de 1936), p. 5.

³⁰ "Per actuar a la ràdio caldrà ésser bella..." *Última Hora* [Barcelona] (10 d'abril de 1936), p. 3.

³¹ "Films per a la radiotelevisió". *Última Hora* [Barcelona] (16 d'abril de 1936), p. 6.

³² Francès (1891-1966), Periodista, escriptor, dramaturg, promotor cultural... Escriví a *La Nau*, però a *La Humanitat*, durant els anys trenta, es on va desenvolupar la seva principal carrera periodística dirigint la pàgina literària i sent articulista de la popular columna "Focs de Bengala". Fou un d'aquells periodistes que ja als anys vint retrata la mala vida d'aquella Barcelona, n'és paradigma la seva novel·la *La rossa del*

³³ FRANCÈS, J.M. "Edat d'or, bé, però de quin?". *La Humanitat* [Barcelona] (1 de desembre de 1931), p. 6.

³⁴ Aquí es va traduir com *El túnel transatlàntic*. *The Tunnel* (també *The transatlantic tunnel*) és un film anglès de 1935 dirigit per Maurice Elvy, i entre els seus principals protagonistes hi ha el popular, aleshores, Richard Dix, Madge Evans i Helen Vinson.

³⁵ "El futurisme en el cinema. És un film que es desenvolupa entre els anys 1940 i 1960". *La Rambla* [Barcelona] (27 de maig de 1936), p. 8.

³⁶ GONZÁLEZ, R. "El veritable estat de la radiotelevisió". *Última Hora* [Barcelona] (26 de novembre de 1935), p. 7.